

שיקולים בהקלה ובהחמרה בעונש

גנב שהודה מעצמו – משלם הקרן בלבד
גנב שנתפס והבהמה בידו – משלם כפל "שְׁנַיִם יְשָׁלֵם" (שמות כב ג)
גנב שנתפס והבהמה אינה בידו – משלם ארבעה וחמשה. שור – חמשה, שה – ארבעה.

גזלן משלם קרן בלבד

ארבעה וחמשה

"ר' יהודה אומר: אמרו ישראל להקב"ה הרבה דיני מצות יש כאן 'כי יגנוב איש שור או שה' לפי ששור גנבנו ועשינו עגל לפיכך ה' בקר שלמנו תחתיו שמתו תחתיו אבותינו במדבר, וד' צאן תחת השה ד' מלכיות שמלכו בנו ושגנבנו ליוסף עשינו ד' מאות שנה משועבדים במצרים... אמר דוד (תהלים קמג) ואל תבא במשפט את עבדך (שמו"ר ל ז)

"כי יגנוב איש שור או שה וטבח או מכרו. חמישה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השה" (שמות כא לו)

"אמר רבי יוחנן בן זכאי: חס המקום על כבודן של בריות. שור שהולך ברגליו ולא מתבזה בו הגנב לנושאו על כתפו – משלם ה'. שה שנושאו על כתפו – משלם ארבע, הואיל ונתבזה בו. אמר רבי מאיר: בא וראה כמה גדולה כחה של מלאכה. שור שבטלו ממלאכתו – ה', שה שלא בטלו ממלאכתו – ד' " (רש"י)

"ולמה בשור נותן ה' ובשה אינו נותן אלא ד'?"

בשור נותן ה' שהוא מוציא בפרהסיא. משל לשנים שעלו לבימה לידון אחד שמכר בנו של שר ואחד שזרק אבן באיקונין של שר. אותו שזרק אבן באיקונין של שר לקח ה' קטפורס ואותו שמכר בנו של שר משלם ד' מאות לרבו לכך כתיב ה' בקר" (שמו"ר ל ז)
"ועונש השור חמור כי גנבת השה קלה והוא ישאנו בסתר" (ראבי"ע הקצר שמות כא לו)

"כי יגנוב - אמר רבי ישועה הוסיף השם על עונש השור יותר מן השה כי לא יוכל להסתיר השור כמו השה ולא יוכל לגנובו רק הרגיל יותר באומנות הגניבה. והגאון אמר בעבור הנזק שיבא לבעל השור יותר מהשה כי בו יחרוש" (ראבי"ע)

גנב וגזלן

"...ומה ראת תורה להחמיר על הגנב יותר מהגזלן? ר' יוחנן אומר: הגזלן השווה כבוד העבד לקונו והגנב חלק כבוד לעבד יותר מקונו. כביכול הגנב עשה את העין של מעלה כאלו אינה רואה, ואת האוזן כאלו אינה שומעת..." (מכילתא. משפטים טו "אם המצא תמצא")

בא במחותרת

"אם בַּמְחֻתֶּרֶת יִמָּצָא הַגָּנֵב וְהָקָה וְנָתַן אֵין לוֹ דָּמִים" (שמות כב א)
"אמר רבא: מאי טעמא דמחותרת? חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו. והאי גנבא אמר: אי אזילנא וקס לאפי ולא שביק לי קטילנא ליה. ורחמנא אמר: 'הבא להרגך השכם להרגו'"